

KÜLFÖLDI HALLGATÓK MAGYARORSZÁGI TAPASZTALATAI A SZTEREOTÍPIA, ELŐÍTÉLET ÉS RASSZIZMUS TÉMAKÖRÉBEN

INTERNATIONAL STUDENTS' EXPERIENCES OF STEREOTYPES, PREJUDICE AND RACISM IN HUNGARY

BAJZÁTH TÜNDE¹

Absztrakt: Magyarországon a hallgatói mobilitási programokban részt vevő diákok száma napjainkban egyre nő. A külföldi hallgatók különböző országokból érkeznek, eltérő kulturális háttérrel rendelkeznek és más az anyanyelvük. Következésképpen számos olyan különbséggel kell szembenézniük, amelyek félreértésekhez, problémákhoz, vagy akár negatív tapasztalatokhoz vezetnek. A tanulmány célja a külföldi hallgatók sztereotípiákkal, előítéletekkel és rasszizmussal kapcsolatos magyarországi tapasztalatainak vizsgálata a magyar felsőoktatásban tanuló 107 külföldi hallgató válaszai alapján.

Kulcsszavak: *külföldi hallgatók, sztereotípiák, előítéletek, rasszizmus*

Abstract: The number of students participating in study abroad programs is growing at a rapid pace in present day Hungary. International students arrive from various countries with different cultural backgrounds and mother tongues, and consequently they have to face several differences in Hungary that might result in misunderstandings, problems or even lead to negative experience. Therefore, the paper examines foreign students' experience of stereotypes, prejudice and racism in Hungary among 107 international students attending higher educational institutions in Hungary.

Keywords: *international students, stereotypes, prejudice, racism*

1. Bevezetés

Interkulturális kommunikációról akkor beszélünk, amikor „az egyik kultúrában létrejött üzenetet egy másik kultúrában kell értelmezni” (Porter–Samovar 1997: 8). Ez a körülmény számos problémát rejt magában, mert „a kultúra összekovácsolja és formálja is az egyén kommunikációját” (Porter–Samovar 1997: 21). Ennek jegyében született tanulmányom, melynek célja, hogy ismertesse egy kérdőíves felmérés eredményeit, amely 2022 tavaszán készült külföldi hallgatók sztereotípiákkal, előítéletekkel és rasszizmussal kapcsolatban Magyarországon szerzett tapasztalatairól.

¹ BAJZÁTH TÜNDE
egyetemi docens
Miskolci Egyetem
Idegennyelvi Oktatási Központ
tunde.bajzat@gmail.com

Nemzetközi kutatások bizonyították, hogy a külföldi hallgatók nemzetközi környezetben a nyelvi akadályokon és az oktatási rendszerek különbségein kívül gyakran tapasztalnak előítéletet és diszkriminációt származásuk miatt (Bonazzo–Wong 2007, Ward–Bochner–Furnham 2001). Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a rasszizmus meg tapasztalása akadályozza az új kultúrához való alkalmazkodást és a beilleszkedést. Továbbá a faji előítélet átélése fokozza a stresszes állapotot. Minél nagyobb a kulturális távolság a két kultúra között, annál nagyobb az esélye a negatív sztereotípiák alapján történő ítélkezésnek, és annál gyakrabban és erőteljesebben jelenik meg az előítélet és a diszkrimináció (Ward–Bochner–Furnham 2001). Az Amerikai Egyesült Államok felsőoktatási intézményeiben tanuló muszlim hallgatók gyakran tapasztaltak előítéletet és diszkriminációt vallásuk gyakorlása miatt, ami negatívan befolyásolta tanulmányi teljesítményüket. A muszlim nők még gyakrabban éltek át előítéletet, diszkriminációt és kirekesztést öltözködésük miatt, melynek következtében csökkent önbizalmuk és részvételük az oktatási tevékenységekben (Chen–Tabassum–Saeed 2019). Japán hallgatók azt tapasztalták, hogy oktatóik sztereotípiák alapján ítélik meg őket, melynek értelmében az ázsiai hallgatók szorgalmasak, lelkiismeretesek és perfekcionista (Bonazzo–Wong 2007). A malajziai egyetemeken tanuló külföldi hallgatók nagyon gyakran szembesültek azzal, hogy egy csoport sztereotíp jellemzői alapján alkotnak véleményt róluk, és nem veszik figyelembe az egyéni különbségeket és tulajdonságokat (Malaklolu–Selan 2011). Magyarországon nemzetközi hallgatók körében még nem készült ilyen kutatás korábban, ezért a jelen tanulmány ezt a hiányt igyekszik pótolni.

2. A kutatás elméleti háttere

A sztereotípiák standardizált elképzelések a különböző embercsoportokról, gyakran túlságosan általánosítanak, és azt feltételezik, hogy egy adott csoporton belül az egyes emberek egyformák. Kulturális szempontból ez azt jelenti, hogy azt gondoljuk, hogy egy bizonyos csoportban az egyénre jellemző tárgyak, szokások, viselkedésminták és értékek egyformán jellemzőek a csoport összes tagjára, és megfelelünk az egyéni különbségekről. Ezáltal preconcepcióval közeledünk a másik ember felé, így az interakciónkat befolyásolni és korlátozni fogja a bennünk élő kép (Bowe–Martin 2007, Hidasi 2004, Polyák 2004). A sztereotípiák lehetnek negatívak vagy pozitívak. A negatív sztereotípiák rossz színben tüntetnek fel egy egyént vagy egy csoportot, ilyenek például azok az állítások, hogy az írek alkoholisták vagy az oroszok erőszakosak. Ezzel szemben a pozitív sztereotípiák egy adott csoport tagjainak jó tulajdonságait, csodálatra méltó, kedvező vagy előnyös attitűdjeit mutatják, például az olaszok jó szakácsok, az ázsiaiak pedig jók a matematikából. Azonban annak ellenére, hogy pozitívak, téves vagy helytelen állítások, mivel általában minimális bizonyítékon alapulnak. A negatív sztereotípiák jobban rombolják az emberi interakciókat, óvatosságra, bizalmatlanságra és tartózkodásra intenek (Bowe–Martin 2007, Hidasi 2004, W3. 2023, W4. 2023). A negatív sztereotípiák gyakran előítéletekhez vezetnek (Ward–Bochner–Furnham 2001). A sztereotípiák az interkulturális kommunikáció gátjai, mert akadályozzák az ingerek objektív megítélését, és az

emberek csak azokat az információkat észlelik, amelyek megfelelnek a kialakult elképzeléseiknek. Például egy ázsiai ember, aki hozzászokott a nélkülözéshez, valamint ahhoz, hogy csak önmagára számíthat, az amerikai kultúrát materialistának és pazarlónak fogja tapasztalni, és ez a sztereotípiá valósággá válik az ázsiai ember számára (Barna 1997).

Az előítélet egy bizonyos csoporthoz tartozó emberek előzetes megítélése vagy a róluk alkotott vélemény, amely nem a tényleges tapasztalatokon alapul. Az előítélet erősebb, mint a sztereotípiá, mert nemcsak értékítéletet, hanem attitűdöt is jelent (Allport 1979, Hidasi 2004). A kisgyermek a viselkedési normákat a családban, az oktatási intézményben, a kortársaitól, a médiából és az általános szocializáció során tanulja meg. Ezek a normák jelzik, hogy kik tartoznak a belső csoporthoz, és kik a külső csoporthoz. Az előítélet az egyén érzéseit írja le a külső csoport tagjaival szemben pejoratív vagy negatív irányban. Interkulturális környezetben az előítélet egy ellenséges érzés, ami vonatkozhat egy egész csoporthoz, vagy csak a csoport egy tagjára (Ting-Toomey–Chung 2012). Előítéletet alkothatunk egy másik emberről faj, nem, életkor, vallás, akcentus vagy múltbeli tapasztalat alapján. Például, ha valakiről úgy gondolják, hogy fizikailag fogyatékos, akár bizonyára szellemileg is fogyatékos (W1. 2023).

A rasszizmus azon a felfogáson alapszik, hogy a felsőbbrendűség biológiailag meghatározott. A rasszizmus olyan társadalmi mechanizmus, amely történelmileg kiváltságos hatalmi pozíciót biztosított. A rasszizmust gyakran az előítélet és a diszkrimináció szinonimájaként használják. Az elnyomás és a hatalom azonban olyan társadalmi jellemzők, amelyek megkülönböztetik a rasszizmust az előítélettől és a diszkriminációtól (Porter–Samovar 1997). A diszkrimináció olyan verbális és nem-verbális cselekedetekre utal, amelyek előítéletes attitűdöket valósítanak meg. A diszkrimináció közvetlen hatása és gyakorlata a rasszizmus. A rasszista magatartást egy erős belső csoport preferenciája és szolidaritása jellemzi, amely elutasít minden olyan külső csoportot, amely eltér a belső csoport szokásaitól és hiedelmeitől. A rasszista magatartás kiváltó oka a belső félelem, amelyet érzelmi törékenységünk és sebezhetőségünk idéz elő. A rasszista megnyilvánulások lehetnek verbális és nem verbális sértések is (Ting-Toomey–Chung 2012).

3. Magyarországon tanuló külföldi hallgatók sztereotípiával, előítélettel és rasszizmussal kapcsolatos tapasztalatainak vizsgálata

3.1. A kutatás célja és módszere

A tanulmány célja az volt, hogy feltárja a külföldi hallgatók sztereotípiákkal, előítéletekkel és rasszizmussal kapcsolatos magyarországi tapasztalatait egy empirikus vizsgálat eredményei alapján.

A 2022 tavaszán elvégzett vizsgálat kutatási kérdései a következők voltak:

1. Milyen gyakran tapasztalta Magyarországon, hogy sztereotípiák alapján ítélik meg önt? Milyen pozitív és negatív tapasztalatokat szerzett ezen a területen?
2. Milyen gyakran tapasztalta Magyarországon, hogy előítéletek alapján alkotnak önről véleményt? Milyen típusú előítéletekkel találkozott? Milyen tapasztalatokat szerzett ezen a területen?

3. Milyen gyakran tapasztalt rasszista viselkedést Magyarországon? Milyen tapasztalatokat szerzett ezen a területen?

Az adatgyűjtés módszerei közül a kérdőíves adatfelvételt választottam, ezt az egységesség, a könnyebb feldolgozhatóság indokolta. A választás másik oka az, hogy a jelen kutatás felderítő kutatás és erre a célra a kérdőíves adatfelvétel alkalmas. Főként olyan kutatásokban használják, amelyekben az elemzési egység az egyes ember, illetve az adatközlők egyes emberek, ezen kívül a standardizált kérdőívek minden válaszadóról ugyanolyan formában nyújtanak adatokat (Babbie 2001).

Az angol nyelvű kérdőív zárt és nyitott kérdéseket, valamint Likert-skálákat tartalmazott. A zárt kérdések esetén a lehetséges válaszokat a kutató határozza meg. A zárt kérdések egységesebb mérést tesznek lehetővé, ezért megbízhatóságuk is nagyobb és a válaszok is könnyen összegezhethetők és elemezhetők. Ezzel szemben a nyitott kérdésekre a válaszadók tetszés szerint válaszolhatnak, leírhatják gondolataikat és véleményüket, ezért a kapott adatok nem kiszámíthatók, ugyanakkor mélyrehatóak (Mackey–Gass 2005).

Az angol nyelvű kérdőív három zárt kérdése azt vizsgálta, hogy a hallgatók szereztek-e pozitív, illetve negatív sztereotípiával kapcsolatos tapasztalatokat, és hogy a felsorolt 7 előítélet-típus közül melyeket tapasztalták meg. További öt zárt kérdés a külföldi hallgatók általános adataira kérdezett rá (a hallgatók neme, milyen ösztöndíj program keretében tanulnak Magyarországon, milyen képzési programban vesznek részt [alap, mester, doktori]) és hogy első alkalommal járnak-e Magyarországon, illetve első alkalommal élnek-e külföldön. Az öt nyitott kérdés közül három a külföldi hallgatók sztereotípiákkal, előítélettel és rasszizmussal kapcsolatos magyarországi tapasztalatait vizsgálta, két kérdés pedig rákérdezett a hallgatók életkorára és származási országára. A három kérdés, amelyre ötfokú Likert-skála (soha – mindennap) segítségével válaszolhattak a résztvevők, azt vizsgálta, hogy a külföldi diákok milyen gyakran éltek át sztereotípiákkal, előítélettel és rasszizmussal kapcsolatos tapasztalatokat magyarországi tartózkodásuk során. (A kérdőív a *Függelék*ben látható.)

A kérdőíves adatgyűjtés során az önkitöltős módszert alkalmaztam, a válaszadók a kérdőív linkjét kapták meg, és online, a Google Forms űrlap kitöltésével válaszoltak a kérdésekre. A kérdőív kitöltése önkéntes volt, és a megkérdezettek megőrizték anonimitásukat.

3.2. A kutatási minta

A 2020/21-es tanévben magyarországi felsőoktatási intézményekben több mint 40 ezer külföldi hallgató folytatott tanulmányokat, arányuk az összes hallgató közel 14%-a (W2, 2023). A kérdőívet abba a 10 magyar felsőoktatási intézménybe küldtem el, ahol a legtöbb külföldi hallgató tanul. A kutatásban 4 intézmény diákjai, összesen 107 külföldi hallgató vett részt, ezért a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak. Az 1. táblázat a vizsgálatban részt vevő külföldi diákok általános adatait tartalmazza. A táblázatban látható, hogy a kutatásban hasonló mértékben vettek részt nők (47 fő, 44%) és férfiak (60 fő, 56%). A megkérdezettek átlagéletkora 27,49 év, akik több mint harmada (42 fő, 39%) 19 és 25 éves kor közötti. A válaszadók másik

harmada (38 fő, 35%) 26 és 30 éves kor közötti, 16%-uk (17 fő) 31 és 35 éves kor közötti, 6 hallgató (6%) 36 és 40 éves kor közötti, és csupán 4 diák (4%), képviselte a 40 év feletti korosztályt. A táblázatban az is megfigyelhető, hogy a válaszadók negyede (27 fő, 25%) alapképzésben tanul, a megkérdezettek fele (53 fő, 50%) mesterképzésben, és a külföldi hallgatók negyede (27 fő, 25%) doktori képzésben vesz részt. A kutatásban részt vevők nagy része (72 fő, 67%) a *Stipendium Hungaricum* ösztöndíjprogram keretében tanul Magyarországon, a válaszadók negyede (26 fő, 24%) költségtérítéses képzésben vesz részt, néhányan (4 fő, 4%) az *Erasmus tanuló mobilitási program* keretében érkeztek hazánkba, öt hallgató (5%) válaszában az egyéb kategóriát jelölte meg, közülük hárman a *Brazíliai Tudomány határok nélkül* program diákjaiként tanulnak Magyarországon, két fő pedig az *Ázsiai Fejlesztési Bank* ösztöndíjasaként tanul magyar felsőoktatási intézményben.

1. táblázat

A résztvevők általános adatai (n = 107)

	fő	százalékos érték
Nem	nő: 47 fő	44%
	férfi: 60 fő	56%
Életkor	átlagéletkor: 27,49 év	–
	19–25 éves: 42 fő	39%
	26–30 éves: 38 fő	35%
	31–35 éves: 17 fő	16%
	36–40 éves: 6 fő	6%
	40 év felett: 4 fő	4%
Képzési program	BSc: 27 fő	25%
	MSc: 53 fő	50%
	PhD: 27 fő	25%
Ösztöndíjprogram	Stipendium Hungaricum: 72 fő	67%
	költségtérítéses képzés: 26 fő	24%
	egyéb: 5 fő	5%
	Erasmus: 4 fő	4%

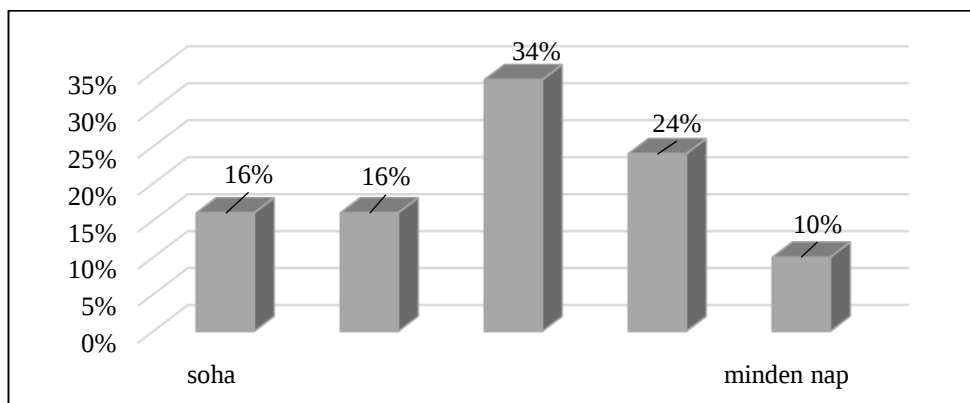
A kutatás résztvevői négy különböző kontinensről érkeztek hazánkba, az ázsiai kontinenst a válaszadók közel fele (46 fő, 43%) képviselte, Afrikából a megkérdezettek negyede (28 fő, 26%), Európából a résztvevők közel negyede (20 fő, 19%) érkezett, az amerikai kontinenst a válaszadók 12%-a (13 fő) képviselte. A külföldi hallgatók Ázsia 18 országából utaztak hazánkba, amelyek a következők: Azerbajdzsáni Köztársaság (1 fő), Egyesült Arab Emírségek (1 fő), Indiai Köztársaság (3 fő), Indonézia (5 fő), Iráni Iszlám Köztársaság (3 fő), Iraki Köztársaság (8 fő), Izrael (1 fő), Japán (1 fő), Jordánia (4 fő), Kazahsztán (1 fő), Kínai Népköztársaság (3 fő), Koreai

Köztársaság (3 fő), Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság (2 fő), Malajzia (1 fő), Pakisztán (3 fő), Szíria (3 fő), Üzbegisztán (1 fő), és a Vietnámi Szocialista Köztársaság (3 fő). Az afrikai kontinens alábbi 11 országából érkeztek Magyarországra a diákok: Algéria (4 fő), Angolai Köztársaság (3 fő), Eritrea (1 fő), Ghánai Köztársaság (7 fő), Kenyai Köztársaság (1 fő), Marokkói Királyság (1 fő), Namíbiai Köztársaság (1 fő), Nigériai Szövetségi Köztársaság (2 fő), Dél-afrikai Köztársaság (5 fő), Tunéziai Köztársaság (2 fő), és a Zöld-foki Köztársaság (1 fő). A megkérdezettek a következő 11 európai országból jöttek hazánkba: Albánia (1 fő), Anglia (1 fő), Ciprus (1 fő), Franciaország (1 fő), Koszovó (1 fő), Németország (8 fő), Norvégia (2 fő), Oroszország (1 fő), Svájc (1 fő), Szlovákia (2 fő), és Törökország (1 fő). A külföldi hallgatók az amerikai kontinensről a következő 5 országból utaztak Magyarországra: Amerikai Egyesült Államok (1 fő), Argentínai Köztársaság (1 fő), Brazíliai Szövetségi Köztársaság (3 fő), Ecuadori Köztársaság (5 fő), és a Kolumbiai Köztársaság (3 fő).

A kutatásban résztvevők nagy része (85 fő, 79%) először járt Magyarországon, és csupán a válaszadók ötöde (22 fő, 21%) járt korábban hazánkban. A megkérdezettek kétharmada (70 fő, 65%) nem élt még korábban külföldön, és csupán egyharmaduk (37 fő, 35%) szerzett ilyen tapasztalatot.

4. A kutatás eredményei

A következőkben a vizsgálat eredményeit ismertetem. Elsőként a külföldi hallgatók sztereotípiákkal kapcsolatos magyarországi tapasztalatait mutatom be. Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy a külföldi hallgatók magyarországi tartózkodásuk során milyen gyakran érezték azt, hogy az emberek sztereotípiák alapján ítélik meg őket. Az adatokból látható, hogy a válaszadók 10%-a (11 fő) mindennap átélte azt, hogy mások sztereotípiák alapján formálnak véleményt róla, a megkérdezettek negyede (26 fő, 24%) is gyakran megtapasztalta ezt, azonban a külföldi diákok harmada (36 fő, 34%) kevésbé gyakran élte át ezt, 16%-uk ritkán (17 fő), 16%-uk pedig soha (17 fő) nem szerzett ilyen tapasztalatot Magyarországon.



1. ábra

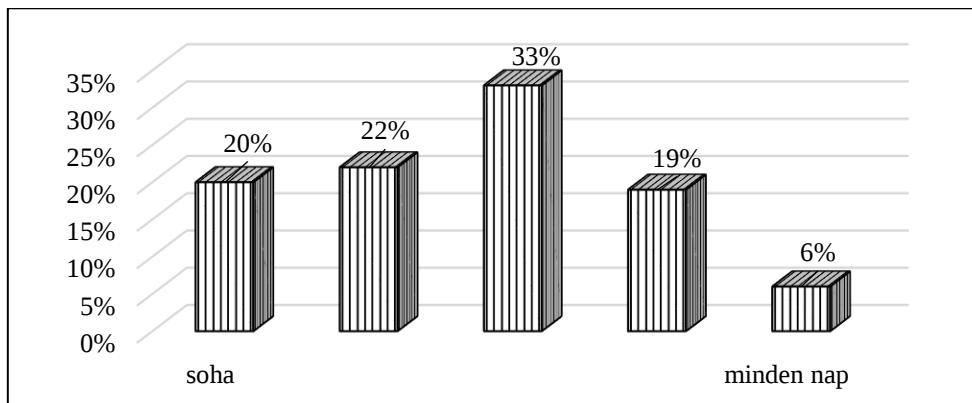
Sztereotípiák alapján történő megítélés gyakorisága (n = 107)

A megkérdezett hallgatók több mint kétharmada (71 fő, 66%) azt tapasztalta, hogy pozitív sztereotípiák alapján ítélik meg, és egyharmaduk (36 fő, 34%) nem élte ezt át. Az afrikai kontinensről érkező válaszadók példaként a külső tulajdonságaikat illető sztereotípiákat említették. Erről így nyilatkozott az egyik ghánai diák: „A magyarok szerint az afrikai nők gyönyörűek, jó az alakjuk és szép a bőrük színe.” Az afrikai származású emberekről gyakran feltételezik, hogy jó futók, ilyen irányú tapasztalatáról írt az egyik dél afrikai válaszadó: „Részt vettem egy középtávú futóversenyen és az összes csapattársam azt hitte, hogy én is nagyon gyors vagyok, mint a kelet-afrikaiak, a kenyaiak, az ugandaiak, és az etiópok.” A dél-amerikai országokból hazánkba utazott diákok esetében kiváló tánc tudást feltételeztek, amelyről így vélekedett az egyik brazil hallgató: „A magyar emberek úgy gondolják, hogy a latin emberek, főleg a nők jól táncolnak.” A kutatásban résztvevők közül az arab országokból és Norvégiából érkezett válaszadók tapasztalták azt, hogy gyakran gondolják róluk, hogy származásuk miatt jó anyagi körülményekkel rendelkeznek, amelyet így fogalmazott meg az Egyesült Arab Emírségekből érkezett hallgató: „Mivel arab vagyok, ezért gazdag is.” Az ázsiai kontinensről hazánkba utazott diákok azzal a pozitív sztereotípiával találkoztak, hogy a magyarok megítélése szerint az ázsiai diákok szorgalmas, jó tanulók és csak a tanulásra koncentrálnak, amelyről így vélekedett a Koreai Köztársaságból érkezett egyik megkérdezett: „A magyarok szerint az ázsiai hallgatók jó magaviseletűek és nem járnak bulizni.”

A pozitív sztereotípiákkal kapcsolatos kérdésekre adott válaszokhoz hasonlóan nagyobb arányban voltak azok, akik negatív sztereotípiákkal szembesültek, mint azok, akik nem tapasztaltak ilyet magyarországi tartózkodásuk során. A kutatásban résztvevők több mint fele (64 fő, 60%) tapasztalta Magyarországon, hogy az emberek negatív sztereotípiák alapján alkotnak róla véleményt, és a megkérdezettek több mint egyharmada (43 fő, 40%) szerzett ilyen tapasztalatot. A válaszadó dél-amerikai diákok a pontosságukkal kapcsolatos sztereotípiákat említették példaként, amelyről az egyik ecuadori hallgató így vélekedett „A magyarok szerint a latin emberek mindig elkésnek.” Az arab országokból érkezett résztvevők azt érezték, hogy a magyarok vallási hovatartozásuk miatt bűnözőnek tartják őket és félnak tőlük, amelyről így nyilatkozott az egyik iraki válaszadó: „Minden magyar ember azt gondolja, hogy a muszlimok terroristák, és ezért félnek más kultúrából származó emberekkel kapcsolatba lépni.” Az afrikai kontinensről hazánkba utazó résztvevők Magyarországon azt tapasztalták, hogy szegény és beteg embernek gondolják őket. Ezzel kapcsolatban ezt írta az egyik nigériai diák: „A magyarok szerint az afrikaiak szegények és fertőzött, beteg emberek.” A Norvégiából érkező hallgatók a pozitív sztereotípián kívül egy negatív sztereotípiával is szembesültek, mely szerint: „A norvégok sokat isznak.”

A 2. ábrán látható, hogy a megkérdezettek milyen gyakran érezték azt, hogy az emberek előítéletek alapján ítélik meg őket. Az adatok alapján elmondható, hogy csupán néhány külföldi hallgató (7 fő, 6%) élte át naponta, hogy egy, a kultúrájával kapcsolatos előítélet alapján alkottak róla véleményt a magyar emberek, a válaszadók közel ötöde (20 fő, 19%) gyakran tapasztalta ezt meg, a diákok harmada

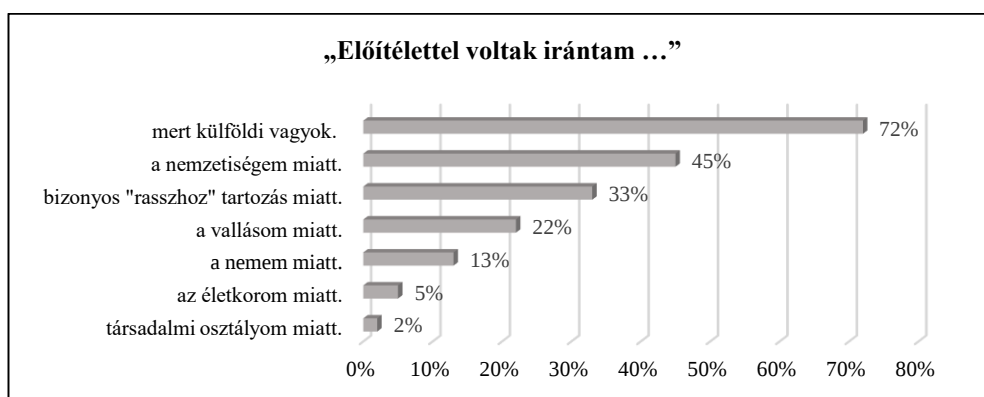
kevésbé gyakran (35 fő, 33%), a megkérdezettek több mint ötöde (24 fő, 22%) ritkán, és egy másik ötöde (21 fő, 20%) pedig soha nem élte át ezt.



2. ábra

Előítélet alapján történő megítélés gyakorisága (n = 107)

A kutatásban résztvevők előítélettel kapcsolatos tapasztalatai az előítélet különböző fajtáira irányultak, ezt mutatja be a 3. ábra. Az ábrán megfigyelhető, hogy a külföldi hallgatók nagy része (77 fő, 72%) tapasztalt előítéletet Magyarországon, mert külföldi állampolgár. A válaszadók közel fele (48 fő, 45%) a nemzetisége miatt szembesült előítélettel. A megkérdezettek harmada (35 fő, 33%) azért érzékelt előítéletet, mert egy adott rasszhoz tartozik. A diákok több mint ötöde (24 fő, 22%) vallása miatt szembesült előítélettel magyarországi tartózkodása során. A külföldi hallgatók közül 14 fő (13%) tapasztalt előítéletet neme miatt, akik közül mindenki nő. Életkora miatt csupán 5 fő (5%) szembesült előítélettel, ők 20 és 27 éves kor közöttiek. A megkérdezettek közül csak 2 hallgató (2%) élt át előítéletet egy bizonyos társadalmi osztályba tartozása miatt.

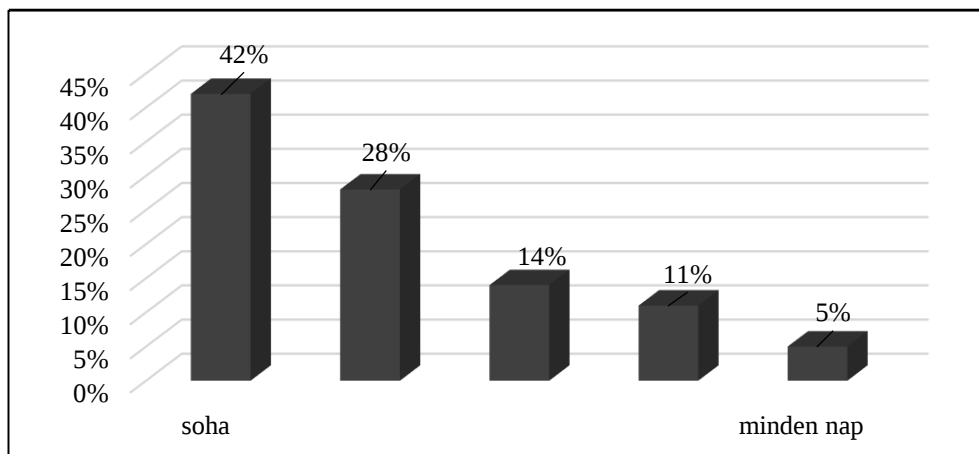


3. ábra

A tapasztalt előítélet típusa (n = 107)

A külföldi állampolgárságú személyekkel szembeni előítéletet leggyakrabban a mindennapi életben és a vásárlás során tapasztalták meg a válaszadók, amelyről az egyik nigériai diák számolt be: „Nem engedtek be egy üzletbe, mert külföldi vagyok, és lekezelően beszéltek velem.” A más nemzetiséghez tartozásból eredő előítéletre példa egy jordániai hallgató története: „Nem kaptunk helyet egy étteremben, mert a tulajdonos hallotta, hogy arabul beszélgetünk a barátainkkal.” Átélt tapasztalatait alátámasztja egy iraki diák tapasztalata: „Elmentem az orvoshoz, aki azt hitte, hogy bevándorló vagyok és nincs tartózkodási engedélyem.” Néhány résztvevő pedig a női nemhez való tartozása miatt szembesült előítélettel, az egyikük egy német diák, aki így fogalmazott: „Egyszer az egyik magyar professzorom azt mondta, hogy a nőknek nem kellene orvosként dolgozniuk, a konyhában a helyük.” A másik külföldi hallgató pedig az állását is elveszítette azért, mert nő, erről a következőképpen számolt be az egyik dél-afrikai válaszadó: „Kirúgtak a gyári állásomból, mert egy lány nem emelhet nehéz súlyokat.”

A megtapasztalt sztereotípiákkal és előítéletekkel ellentétben, Magyarországon a külföldi diákokat ritkán érte faji megkülönböztetés. Az adatokat a 4. ábra szemlélteti. Az ábrán látható, hogy a kutatásban résztvevők közül csupán 5 hallgató (5%) élt át rasszista megnyilvánulásokat mindennap, 12 válaszadó (11%) gyakran szerzett ilyen tapasztalatot, 15 diák (14%) pedig kevésbé gyakran, a megkérdezettek több mint negyede (30 fő, 28%) ritkán észlelt rasszista viselkedést, a válaszadók közel fele (45 fő, 42%) pedig sohasem tapasztalt ilyet.



4. ábra

Megtapasztalt rasszista viselkedés gyakorisága (n=107)

A külföldi hallgatók közül többen példaként azt említették, hogy a magyarok fizikai távolságot tartottak tőlük, erről így írt az egyik ghánai válaszadó: „Az emberek nem akartak mellém ülni a buszon.” Tapasztalatát megerősítette egy másik ghánai diák: „A magyarok nem akartak közel ülni hozzám a tömegközlekedésen, még akkor sem, amikor helyet csináltam nekik.” A másik rasszizmushoz kapcsolódó megélt jelentős

probléma az volt, hogy a külföldi diákok nem tudtak vásárolni vagy étteremben étkezni származásuk miatt, amelyet a következőképpen fogalmazott meg az egyik nigériai hallgató: „Nem voltak hajlandók kiszolgálni az egyik boltban, mert afrikai származású vagyok.” Válaszához hasonlót élt át egy kolumbiai résztvevő: „Az egyik étteremben nem kaptunk asztalt, pedig volt 2 szabad asztal is (foglalás nélkül).” A harmadik problémás terület a külföldi hallgatók lakhatásához kapcsolódott, melyről így nyilatkozott az egyik iráni diák: „Ki kellett költöznöm a lakásból, ahol laktam, mert a szomszédoknak nem tetszett, hogy ott lakom.” Hasonló tapasztalatot szerzett egy iraki hallgató: „A főbérlő 2 hónap után kirakta a barátomat az albérletéből, mert a barátom iraki.”

Ha összehasonlítjuk a három kérdéskörrel kapcsolatos tapasztalatokat, látható, hogy a külföldi hallgatók a sztereotípiák alapján történő véleményformálással találkoztak leggyakrabban Magyarországon. A pozitív és negatív sztereotípiák területén szerzett tapasztalat hasonló volt. A sztereotípiákkal szemben az előítéletek alapján történő megítélés kevésbé volt mindennapos, azonban a megkérdezettek nagy része külföldi állampolgársága, a diákok közel fele pedig nemzetisége miatt szerzett ilyen tapasztalatot. A kutatásban résztvevők magyarországi tartózkodásuk során legkevésbé rasszista megnyilvánulásokkal találkoztak. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a külföldi hallgatók az oktatási intézmények falain kívül leginkább a mindennapi életben éltek át a három vizsgált területtel kapcsolatos negatív élményeket. Az interkulturális kommunikáció során jelentkező problémák csökkentése érdekében javasolt felhívni a magyar emberek figyelmét az eltérő kulturális háttérrel rendelkezők különböző szokásaira, viselkedésére, öltözködésére, fizikai tulajdonságaira, és rávilágítani az etnocentrikus viselkedés hátrányaira. Az oktatási intézményekben javasolt a magyar diákok interkulturális érzékenyítése, közös órák és program szervezése a magyar és a külföldi hallgatók közös részvételével. Az „[...] interkulturális kommunikáció ismerete és annak hatékony felhasználásának képessége segíthet áthidalni a kulturális különbségeket, enyhíteni a problémákat, és segíthet harmonikusabb, produktívabb kapcsolatok kialakításában” (McDaniel–Samovar–Porter 2012: 8).

5. Összegzés

A tanulmány első része a kutatás elméleti háttérét mutatta be. A második részben egy külföldi hallgatók körében végzett empirikus kutatás részeredményeit ismerhetjük meg. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a vizsgálatban részt vevő diákok Magyarországon leginkább a sztereotípiák alapján történő véleményalkotással találkoztak. A válaszadók hasonló arányban tapasztaltak pozitív és negatív sztereotipizálást. A kutatásból azt is megtudtuk, hogy az előítéletek alapján történő megítélést ritkábban élték át a megkérdezettek, és a legnagyobb problémát ezen a területen a külföldi állampolgárság és az eltérő nemzetiség okozta. A vizsgálatból az is kiderült, hogy a válaszadók legkevésbé rasszista megnyilvánulásokkal szembesültek.

Irodalom

- Allport, W. Gordon 1979. *The nature of prejudice*. Reading: Perseus Books.
- Babbie, Earl 2001. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Barna, M. Laray 1997. Stumbling blocks in intercultural communication. In: Samovar, A. Larry – Porter, E. Richard (eds.): *Intercultural communication. A reader. Eighth edition*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 370–379.
- Bonazzo, Claude – Wong, Joel 2007. Japanese international female students' experience of discrimination, prejudice, and stereotypes. *College Student Journal* 41/3, 631–639.
- Bowe, Heather – Martin, Kylie 2007. *Communication across cultures*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chen, Bateer – Tabassum, Humaira – Saeed, Muhammad Aamir 2019. International Muslim students: Challenges and practical suggestions to accommodate their needs on campus. *Journal of International Students* 9/4, 933–953.
- Hidasi Judit 2004. *Interkulturális kommunikáció*. Budapest: Scholar Kiadó.
- Mackey, Alison – Gass, Susan 2005. *Second language research: Methodology and design*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Malaklolu, Suseela – Selan, Poovaikarasi Sateyen 2011. Adjustment problems among international students in Malaysian private higher education institutions. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15/2, 833–837.
- McDaniel, R. Edwin – Samovar, A. Larry – Porter, E. Richard 2012. Using Intercultural Communication: The Building Blocks. In: Samovar, A. Larry – Porter, E. Richard – McDaniel, R. Edwin (eds.): *Intercultural communication. A reader. Thirteenth edition*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 4–19.
- Polyák, Ildikó 2004. *Cross-cultural communication*. Budapest: Perfekt Kiadó.
- Porter, E. Richard – Samovar, A. Larry 1997. An introduction to intercultural communication. In: Samovar, A. Larry – Porter, E. Richard (eds.): *Intercultural communication. A reader. Eighth edition*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 5–26.
- Ting-Toomey, Stella – Chung, C. Leeva 2012. *Understanding intercultural communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Ward, Colleen – Bochner, Stephen – Furnham, Adrian 2001. *The psychology of culture shock*. Second edition. Hove: Routledge.

Internetes hivatkozások

- W1. *Examples of prejudice*. <http://examples.yourdictionary.com/examples-of-prejudice.html> (letöltve: 2023. 01. 04.).
- W2. *Központi Statisztikai Hivatal*.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas2122e/index.html> (letöltve: 2023. 01. 05.).
- W3. *What is a negative stereotype?* In: Psychology Dictionary. <http://psychologydictionary.org/negative-stereotype/> (letöltve: 2023. 01. 03.).
- W4. *What is a positive stereotype?* In: Psychology Dictionary. <http://psychologydictionary.org/positive-stereotype/> (letöltve: 2023. 01. 03.).

Függelék

A kutatás során használt kérdőív

Stereotypes, prejudice, racism

1. During your stay in Hungary how often did you experience that people judge you based on stereotypes? (Stereotypes are standardised ideas about groups of people that all have the same quality. For example, Irish are alcoholics [negative stereotype] or Asians are good at math [positive stereotype].)

never 1 – every day 5

2. Did you experience any POSITIVE stereotypes about yourself in Hungary? YES
NO

3. Did you experience any NEGATIVE stereotypes about yourself in Hungary? YES
NO

4. Please describe an experience (positive or negative) when you were stereotyped in Hungary.

.....
.....

5. During your stay in Hungary how often did you experience that people prejudice you? (Prejudice is a preconceived judgement or opinion of people belonging to a certain group, and it is not based on reason or actual experience. For example, Until the early years of the twentieth century, women were not allowed to vote. They were prejudiced because of their sex.)

never 1 – every day 5

6. Why were you prejudiced in Hungary? (You can choose more than one answer.)

I was prejudiced in Hungary because of my ...

race

sex

class

nationality

religion

age

I am a foreigner

7. Please describe an experience when you were prejudiced in Hungary.

.....
.....

8. During your stay in Hungary how often did you experience that people are racist to you? (Racism is based on the notion that superiority is biologically determined. For example, A belief that whites are biologically superior to people of colour.)
never 1 – every day 5

9. Please describe an experience of racism in Hungary.

.....
.....

Personal Data

1. What is your sex? MALE FEMALE

2. How old are you?

3. What is your home country?

4. In which program do/did you study in Hungary?

Erasmus

Stipendium Hungaricum

Brazilian Science Without Borders

I am/was a fee-paying student.

Other: ...

5. At the University I take/took part in a/an:

Bachelor's Program (BSc)

Master's Program (MSc)

Doctoral Program (PhD)

6. Is/Was this the first time you came to Hungary? YES NO

7. Is/Was this your first time you lived abroad? YES NO